قـــەدەری خەونـــی کـــورد: لـــە چەپڕۆییـــەوە بۆ راســـتڕۆیی- کۆنپارێزیی – هەندرێن

هەر جارەو بابەتێک لە ئەرشیفی دەنگەکانەوە ……
http://dengekan.com/doc/2004/12/handren27.pdf

قەدەری خەونی کورد: لە چەپڕۆییەوە بۆ راستڕۆیی- کۆنپارێزیی

هەندرێن

دەروازەیەک

لە پنجایەکانی سەتەی بیستەوە بزاڤی سیاسیی و رۆشنبیریی کوردی، بە ئایدیۆلۆژی چەپڕۆیی، کە لە گیان بەختکردنێکی ئیدیالی وێنەدەکرا، لە پێناو “خەون”ەکەیدا بە خەباتی چەکداری و رووبەڕووبوونەوە سەرقاڵ بوو. بەڵام هەڵە نییە ئەگەر بێژین، پاش هەرەسی بلۆکی سۆڤیەت و بە تایبەتیش لەگەڵ بە دمگۆ بوونی رووخاندنی رژێمی سەدام و پرۆژەی (بە دیمۆکراتیکردنی خۆرهەڵاتی نیوەڕاست) لەلایەن ئەمریکاو سەرۆکەکەی ج. بوش و سەرلەدوونانی تێرۆریستان و چاوزەقکردنەوە لە رژێمی ئیران و سوریا، کە ئەمڕۆ کوردان لە هەموو کاتەکانی تر زێتر لە ئاستی هزر و دەروونییەوە لە بەردەم ئەم”خەونە”دا سەرگەردانترە‌. بۆیە رەنگە بشێ گەر ئەم نووسینە بەم پرسیارگەلە دەستپێبکات، ئەگەر یەکێک لێمان بپرسێت: ئەوە چییە کە کیشەی ئەو “خەونە”ی وەها ئاڵۆز کردووە‌/دەکا؟ یان: خەونی کورد/گوتاری نەتەوایەتی چییە و چۆنە؛ چتۆ ئەو خەونە دەستنیشان دەکەی؟ هەڵبەت رەنگە هەر یەک لە ئێمە لەگەڵ خۆیدا بتوانێت بە چەندان روانگە بەرسڤی ئەو پرسگەلە‌ بداتەوە، لێ تا ئێستا نەمانتوانیووە پرسی “خەونی کورد” بە تەرزیکی تەواو بۆ خۆمان و ئەوانیتری بەرانبەر بەرجەستە بکەینەوە، یان وەڵامێکی راشکاومان نییە بۆ ئەوەی لەو سەرگەردانیی و عاسێ بوونە بەدەم ئەوخەونەوە بێدارمان بکاتەوە.

هەر بۆیە ئاخاوتنی کورد لەسەر خەونەکەیدا هەمیشە تێدامان و خەمینە‌، یان لە زمان-گوتارێکی نادیار و ئاڵۆزکاودا دووبارە و داخراودا وێڵ دەبێت، خۆی نمایشدەکا. بە واتەیەکی تر، ئاخێوەری

کورد، لە تەواوی گفتوگۆییەکاندا، لەو زمانە و رەوانبێژییە داخوازیکراوەی لاوازە کە بتوانێت کۆی ئاڵۆزیی، هۆکار، بەڵگە، رەگەز و سەرچاوەکانی ئەو “خەونە”ە لەو زمانە قەتیسماوەدا ئازاد و سەرفراز بکات. بە کورتی گەرەکمە بڵێم، لە زمانی کوردییدا، گوتاری سیاسی کورد گوتارێکە لە زمانێکی شپرزە و راڕادا خۆی وێنە دەکا. لەم روانگەیەوە دەبینین گفتوگۆییەکانی ئێمە هەمیشە بە بنبەست دەگەن و گرژیی و گەڵەلاوژە دەبیتە ئاکامگیریی بۆ پرسی خەونی کورد. نەبوونی زمانێکی تۆکمە و رەوانبێژییەکی بە دەمار لە جەم مرۆی کورددا، رەنگە بگەڕێتەوە بۆ ئەو هێزە دەرکییەی کە هەمیشە، وەک قەدەرێک بڕیاردەر بووە لەسەر جڵەوکردنی ئاگایی کوردیدا. بۆیە من وەک گریمانەیەک لەم نووسینەدا، ئەو هیزە دەرکییە لە دوو هێزدا بەرجەستە دەکەمەوە: چەپڕۆ -سۆسیالیزم) و (تێکەڵاوییەک لە لیبرالیزمی نوێ و راستڕۆ – کۆنپارێزی). ئەوەی یەکەمیان، دوای شەڕی جیهانی دووەم و دابەشکردنی نەخشەکان بەسەر دوو بلۆکی ئیمپریالزم و سۆسیالیزمدا سەریهەڵدا. ئەو رێگەیە بە هۆی چەوسانەوە تووندی نەتەوەوایەتیی و تانگانەی کۆمەڵایەتی، ئابووری …هتد، لە جیهانی لای ئێمەدا بە هەڵمێن دەبێت.

لە ئاکامی ئەوەدا چەپڕۆیی بووە هێزێکی رۆحی لە ماوەی نیو سەدەدا ئاوەز و ئاگایی مرۆی کوردی جڵەو کرد. ئەوەی دووەمیشیان، بە دیاریکردن، لە پاش رمانی بلۆکی سۆسیالیزم و قۆناغی دوای راپەڕینی کوردستانی باشوور و دیلبوونی ئۆجەلان و سست بوونی شەڕی پیشمەرگەیی لە کوردستانی رۆژهەلاتدا. بەڵام دوای بڕیاردانی ئەمریکا بە رماندنی رژێمی سەدام ئیتر خەونی کورد بە یەکجاری لە بەرەی راستڕۆ-کۆناپارێزیدا مارە دەکریت. لێرەدا دەبێ ئەوە جەختبکەمەوە کە “لیبرالیزم” و “کۆنپارێزی”، لە زۆر لایەنی ئایدیۆلۆژییەوە لێکتر جودان، بەڵام، لای توێژی سیاسی و رووناکبیری کوردیدا ئەو دوو ئایدیلۆژییە، وەک یەک یان ناڕوون تەماشا دەکرێن. بە گشتیی بۆ ئەو توێژە، مانای ئەو ئایدیۆلۆژییانە لە ئازادی تاکە کەس و دێمۆکراتی و قسەگەلێکی وادا دەناسرێنەوە. بۆیە لەم نووسینەدا بەکارهێنانی هەر یەک لەو ئایدیۆلۆژیانە مەبەست ئاماژە کردنە بەو تێگەیشتنەی ئەو توێژە سیاسی و رووناکبیرییە.
لەم روانگەیەوەی بەندە هەوڵدەدات لە درێژەی ئەم نووسینەدا کاریگەریی و وردەکارییەکانی ئەو دوو هێزە دەرەکییە لەسەر “قەدەری خەونی کورد” راقە بکات.

هەر لێرەدا دەبێ بڵێم بەڕاستی ئێمە پێویستمان بە ئەفراندنی

زمانێکە کە بتوانێ بە دەستاوێژ و بەڵگەی فرەوان کێشەکانی ئەم خەونەمان بۆ بخوێنێتەوە. چونکە بۆ نموونە کێی کورد هێشتا ناتوانێ بە ئاگاییەکی تێکمەوە لە پەیوەندی کورد و ئەمریکا تێبگات. دواجار ئەمریکا بۆ کورد کراوەتە هێزێکی وەهمی، کە گوایە دەوڵەتی کوردیمان بۆ دروست دەکا، یان بە پێچەوانەوە، کە پێویستی بە کورد نەما خیانەت دەکا. هەڵبەت ئەم دوو جۆرە هەستە لێکدژە سەبارەت بە پەیوەندی کورد و ئەمریکا، رۆژانە لە راگەیاندنە جیاوازەکانی کوردیدا هەمیشە دووپاتە دەکرێنەوە. هەر یەک لەو دوو روانگانە لە یەک زمانی بیر کردنەوە سەرچاوە هەڵدەگرن: یان بە پەڵەوانکردنی ئەمریکایە، کە کورد رزگار دەکا، یانیش دژایەتیکردنی ئەمریکایە، کە داگیرکار و سەرمایەدار و دژی ئیسلامە… گەر سەرنج بدەین، تەواوی دەمڕاستی حیزبە بەناو ناسیۆنالیستەکانی کورد لە هەر چوار پارچەی کوردستاندا، هەمیشە بە زمانێکی لاواز و سافیلکانە لە بەرانبەر سەرۆکەکانی ئەمریکا دەئاخڤن. سوپاس و پیرۆزباییەکان بۆ ئەمریکا هەمیشە هەستێکی بەزەییانە و بێهێزانە بەرجەستە دەکەنەوە.

هەردەڵێی کورد قەرزباری ئەمریکایە. نموونەی ئەو تەرزە رەوانبێژییە لاوازەش: هەر لە نامەکەی مام جەلال و کاک مەسعود بارزانییەوە بگرە تا بە حیزبەکانی کوردی ژێر دەستی سوریا تێدەپەڕێ و تا دەگاتە نامەی پیرۆزبایی سکرتێری حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران، کە کێی ئەمانەش ویستی سیاسەتمەداری کورد دەستنیشان دەکات. هاوکاتیش لە پاڵ چەند گروپ و حیزبی جیاوازی مەیلە و کۆمۆنیستی تازە بابەت و گروپی ئیسلامی کوردی، میراتگرانی سلاحەدینی ئەیوبی، بڕێک رووناکبیری بێلایەن و ئاکادیمی کوردیمان هەن، لە ژێر چەتری ئاگایی و رەخنەگرتن لە ئەقڵی بوش و رۆژئاوا، تا سەر ئێسقان دژایەتی سیاسەتی شەڕی رژێمی ئەمریکا بە دژی ئێراق و تێرۆریزم دەکا. یەکێک لەو رووناکبیرانە، کاک فاروق رەفیقە، کە دژایەتی کردنی ئەمریکا هانیدەدا پەنا بباتە بەر (چۆمسکی).

(*) لێرەدا بە هەڵەی دەزانم، گەر ئەو بۆچوونەی من لەسەر فاروق رەفیق بخرێتە بۆتەی هەمان ئەو بۆچوونانەی کە پاش کتێبەکەی، “ماڵێکی وێران و ویژدانێکی زامدار…” خرانە پاڵ ئەو، هەروا مەبەستم ئەوە نییە کە فاروق مافی نییە دژایەتی ئەمریکا و ئەقڵی رژێمەکەی بوش بکات، بەڵکو مەبەستی من کێشەی لێکچوونی روانگەکانە لە دژایەتی و دۆستایەتیدا، کێشەی داوێنگیری ئەو پەنابردنەی کوردە بۆ ئیدیۆلی دەرەکی. ئێمە دەزانین چۆمسکی لە بواری زانستی زمان و رەخنەکانی بە دژی رژێمی بوش و ئیسرائیل ناسراوە.

بەڵام ئەمڕۆ لە ڕۆژئاوادا تەنیا کۆمۆنیست و بەشێک لە چەپە تووندڕۆیەکان، گرینگی بە نووسینەکانی چۆمسکی دەدەن، چونکە ئەوان ئەمریکا بە سەرمایەدار و دژە سۆسیالیزم دەناسن. بۆ نموونە، لە وڵاتی سوێددا لەو ساڵانەی دوایی چاپخانەیەکی چەپڕۆکان بەشێک لە کتێبە سیاسییەکانی چۆمسکیان وەرگێڕا و چاپکرد، بۆیە چۆمسکی لەو ناوەندە چەپەش دەخوێنرێتەوە. گەرەکمە بڵێم، فاروق ڕەفیق نووسەرێکە، لە کتێبەکەی خۆیدا پشتگیری هزر و کولتوری (کۆنسێرقاتیق) دەکا، چونکە بەرهەمهێنەری هزر و فەلسەفەی ڕەسەنی ڕۆژئاوایە…کەچی لە دژایەتی کردنی ئەمریکادا، پەنا بۆ چۆمسکی دەبات… هتد. ئەوەی من دەمەوێ بڵێم، لاینگیری حیزبی کوردی بۆ ئەمریکا و ڕوانگەی فاروق ڕەفیق و کۆمۆنیست و ئیسلامییەکانی کوردی، لە ئاکامدا بە یەک ئاراستەدا دەڕۆن.

ئەوەی کە لێکیان جیادەکاتەوە شێوازە نەک ناوەڕۆک و جیهانبینی. بە بڕوای من ئەمڕۆ کورد پێویستی بەوە نییە کە ڕووناکبیر و سیاسەتمەدار پێی بڵێ ئەمریکا پاڵەوانە یان فاشیل و داگیرکار و ئەقڵی سەقەتە، بەڵکو کێشەی کورد ئەوەیە چۆن زمانێکی تێگەیشتن فێر بێت و بەکار بێنێ لە پەیوەندیکردنی لەگەڵ ئەمریکادا. هەروا کێشەی کورد ئەوەیە کە چۆن لەم وەهمە ڕزگار بێت، ئەمریکا ئەو فریادڕەسە نییە کە دوا بڕیار لەسەر خەونی کورد لای ئەو دەدرێت. دواجاریش کێشەی کورد ئەوەیە چۆن لە جیاتی خۆ بە قەرزبار دانانی لە بەرانبەر ئەمریکا، ویستی خۆی و یادەوەریی خۆی بە یاد بهێنرێتەوە… هتد.

لەم ڕوانگەیەوە ئەم دوو زمانە بە ئاواز جودا و بە ئاراستە وێکچووە بەرانبەر بە دەسەڵاتی ئەمڕۆی ئەمریکاوە، تەنیا بار قوڕسکردنی زمانی کوردییە، کە هیچێکیان ناتوانن وزە و هەنگاوێکی چاوەڕێکراو بە ئاراستەکانی هزرکردنی کورد ببەخشن. ئەنجامی ئەو دوو تەرزە هزرکردنە لای کۆی کورد لە شەڕە قسە و ڕقهەڵڕشتن دەچەقێت. بە واتایەکی تر، ئەو تەرزە بیرکردنەوە قالبگرتووەی کورد، زمانی کوردیی تووشی ڕێگایەک کردووە ، تەنیا بۆ قسە کردنە.

بۆیە زمان لەگەڵ خۆیدا دەپەیقێ نەک گفتوگۆکردن لەگەڵ ئەوانیتردا، کە ئەمجۆرە قسە کردنەش نە کۆتایی هەیە و نە سەرەتا. ئەمەش وای لە زمانی کوردیی کردووە لە گوتنەوەی ئەزموون و زانیار و ڕوانگە وەستاوەکاندا شپرزە بێت. دواجار ئەو تەرزە زمانە، کە لە ڕەش و سپیدا دەدوێ، توانایەکی نییە بۆ بەرجەستە کردنەوەی ئەو ڕوانگە و ئەلتەرناتیقە هزریانەی کە بتوانێ ئاسۆیە تازەکانمان بۆ ئاوەڵا

بکاتەوە: ئەفراندنی پاڵەوانی خورافی یان دێواوی نموونەییە. لێرەدا بونیاتی بیر کردنەوەی کوردی دەکەوێتە ژێر پرسیارەوە: پاڵەوانەکان پاڵەوانی بێکردارن. سەرێک واتای بچووکردنەوەی ناسەرێکە. دۆست و دوژمن خاسڵەتەکانیان بێبنەمایە. روونتر بێژم: لە لایەک ئەمریکا دۆستی کوردە و دەوڵەتی کوردیمان بۆ دادەمەزرێنێت، یان دوژمنی کوردە، سەرمایەدار و بەرژەوەندیخوازە… هتد.

لێرەوە لەبەردەم زمانی کوردییدا بواری دەربڕینێکی تر نییە. دواجار زمانی کوردیی لە بەرجەستە کردنەوەی خەونی کوردیدا گیری خواردووە
بەهەمەحاڵ، دوای رونکردنەوەی بیرۆکەی ناوی ئەم بابەتە، هەوڵدەدەم چەمکە بیرلێکراوەکان بخەمە روو. چەمکی "قەدەر" لای کورد بە ستراوەتەوە بە کێشەی بەدەستهێنانی رزگاری کورد لە دەست داگیرکاران. بۆیە قەدەر لە زمانی کوردییدا هەمیشە ئاماژە بە هێزێک دەکا کە لە دەرەوەی توانای کوردە. چەمکی "خەون" لە دەربڕینی کوردییدا هەر تەنیا واتەی ئەو چاڵاکییە نائاگایەی مرۆڤ نییە لە کاتی خەوتندا، بەڵکو بەرجەستە کردنەوەی پایە و پرسیاری هەزار ساڵەی کوردە. بە واتەیەکی تر، کێستێکە و کوردی سیخناخ کردووە. هاوکاتیش واتەی بە واقیعیکردنی بوونی کوردییە لە بڕیار و دیاریکردنی سەروەرییەکەیدا.

دەستەواژەی "چەپڕەو و راستڕەو" هێمای ئەو هێزەیە کە بڕیار لەسەر خەونی کورد دەدات. "پێشکەوتنخوازی"، "پاشکەوتنخوازی" و "کۆنەپەرستی" …هتد، چەمکزای ئەو چەپڕەویەن و مالی کوردیان پێ کردۆتەوە.
هەڵبەت، بە دەست پێوەگرتنەوە دەڵێم، ناکرێ ئەو نووسینە وەک بانگەشەیەک بۆ پاڵەوانخوازی و لێزانی من لێکبدرێتەوە، یان ورتر بڵێم، هەڵەیە ئەگەر خوێنەر وا تێبگات کە من بە روانگەیەکی رەها بە دژی ئەو حزب و ئەم حزب؛ ئەو روانگە یان ئەویتر وەستاوم. هاوکات کە لە چەپ/راستڕەوە دەدوێم، وەک دوو هێزی وەهمی لە هەڵسووڕاندنی خەون و ویستی کوردیدا، مەبەستم ئەوە نییە کە ئەمەیان لە ئەویتر بە باشتر بزانم. بەڵکو هەوڵی ئەم نووسینە هەڵوەستە کردنە لەسەر ئەو جۆرە زمانەی کورد کە خۆی لە دوو زمانی دژی تەواوکاری یەکتر نمایشدەکا، دواجاریش هەوڵی ئەم نووسینە ئاماژە کردنە بەو پاشخان هۆکار و هاندەرانەی کە چ رۆڵێکیان بینیووە لەسەر ئەو "خەونە بە کۆمەڵییەی کورد".

به واتایاکی سادەتر، ئەم نووسینە بەدوا گەڕانی سەرجەمی بیرۆکەکان و جۆرێک لە خوێندنەوەیانە، نەک لایەنگیری یان دژایەتی بیرۆکەیەکان.
هاوکاتیش دەمەوێ بڵێم، کە چۆن "چەپڕۆیی" وەک ئایدۆلۆژییەکی زاڵ لە مێژوویەکی دیاریکراودا، توانی ببێتە هێزێکی وەهمی دەرکی، روانگەیەکی سەرتاپایی و ئاوەزی کوردی جڵەو بکا، ئەمەش توانی خەسڵەت و نیشانەی خۆی لەسەر وێنەی سیاسی و رووناکبیریی کوردییدا بەجێبهێڵێت، ئەویش: هەستی خۆ بە قوربانی دانان، خود سڕینەوە و خووگرتن بە راستییەکی رەهاگەراییە. بۆیە رۆحی کوردی هەمیشە بە چاوی دەرەکی ناسنامە و وێنای خۆی بینیووە. لە ئاکامی ئەو چەپڕۆییە کوردییەوە‌، بوونی کورد وێنەیەکی خەیاڵی وەردەگرێت، کە زیاتر لە جیهانبینیی ئایینی نزیک دەبێتەوە تا ئاوەزگەریی. لە کاتێکدا ئەوەمان لە یاد بێ، کە چەپڕۆیی لە بنەڕەتدا بەرهەمی پرۆژەی مۆدەرنیتێ و ئاوزخوازیی رۆژئاواییە.

بەڵام دوای هەرەسی سۆڤیەت و کۆتایی هاتنی شەڕی سارد و بە دواهاتنی شەپۆڵی جیهانگیریی و هەڵوەشاندنەوەی روانگە ئایدۆلۆژییە باڵادەستەکانەوە، یان بە واتای هزرڤانی پۆستمۆدێرنیستی فەرەنسی، لێوتار "کۆتایی هاتنی داستانە مەزنەکان" و لێدانی ئاوازە تازەکان و دواجاریش باڵادەستی ئەمریکا وەک تاکە دەسەڵاتێکی سیاسی و راستی…هتد، ئیتر ئاوازی نووسەر و سیاسی کوردی تووشی لەنگی دەبێ.
لە بەردەوامی ئەو پرۆسەی گۆڕانەدا، لێدانی رژێمی سەدام بەدەستی دەسەڵاتداری ئەمریکا و بە دوا داهاتنی روخانی سەدام، دۆخێکی تازە لە روانگەی مرۆی دەمڕاستی سیاسی و رووناکبیری کورد دێنێتە ئاراوە و خەونی کوردیش دەکەوێتە دەست قەدەرێکی تر کە ناوی راستڕۆەی/لیبرالیزمی نوێیە‌. ئیتر لە ماوەی ساڵێکدا، کە هێشتا دەستەواژەی "سۆسیالیزم" وەک دوا ئامانج، لە پەیڕەو پرۆگرامی حیزبە بەناو ناسیۆنالیست و مەیلە و چەپڕۆ□کاندا نەسڕابووەوە‌، کەچی جۆرج بۆش و ئایدۆلۆژییە راستڕۆەکەی دەبێتە سەرچاوە و قەدەری خەونی کورد.

جێگەی ئاماژەیە، گەر دوێنێ لە ژێر بڕەوی چەپڕۆییدا چینی کرێکار و رووتەڵە، پاڵنەری بیرکردنەوەی سیاسی و ئەخلاقی کوردی بوو، کەچی ئەمڕۆ حیزبە کۆنپارێزەکەی بۆش دەبێتە ئەو پاڵنەرە، کە بۆرژوا و پارەدار لە پشتەوەی ئامادەنە. لە کاتێکدا کۆمەڵگەی کوردی، دوای ئەو وێرانکاریە هێشتا خۆی بۆ ئەو تەرزە ئایدیۆلۆژییە ئامادە نەکردووە.

بەڵام بۆ ئەوەی کەمێک بە وردی لە مەبەستی ئەم نووسینە تێبگەین، دەبێ بە کورتی بیرۆکەی تیۆری "چەپڕۆی-سۆسیالیزم" و "ڕاستڕۆی-کۆنپارێزی" نمایش بکرێن.

روانگە بنەڕەتییەکانی چەپڕۆیی

واتەی چەپڕۆیی لەم نووسینەدا باسکردنی مێژووی دیدە جودایەکانی نییە، بەڵکو مەبەست لەو ئایدیۆلۆژیەیە کە وەک بڕوایەکی مێتافیزیکی بۆ ماوەی نیو سەدە بەسەر ئاوەزی کورد، زۆرینەی هێزی سیاسی و نووسەری کوردییەوە باڵادەست بوو. داستانی ئەو دەستەواژەیە لە جەم ئەو هێزەی کورد گرینگیەکی نەبووە. بەڵام ئەو دەستەواژەیە لە سەروبەندی شۆڕشی فەرەنسییەوە سەریهەڵدا و دواجاریش لە کارل مارکسەوە تا لێنین روانگەیەکی تری وەرگرت.
لە کاتی شۆڕشی فەڕەنسیدا بەو کەسانە دەگووترا کە لە پارلەماندا لە دەستە چەپ دادانیشتن و لایەنگیری پەرلەمەنتاری بوون. بەڵام لە ئاستی تێوریی و بەلای چەپڕۆیی سەر بە مارکسیزم، سەرچاوە ئابووری دەبێ بچێتە گیرفانی دەوڵەت و دواجار دەوڵەت خۆی ئەو سەرچاوە ئابوورییە بەسەر هاووڵاتیاندا دابەشدەکا، کە ئەمەش بنەمای ئابووری –سیاسی مارکسیزمە. لە روانگەی سیاسییەوە دەبێ هەموو خەڵک یەکسان بن و لە مافەکاندا یەک پایە و نرخییان هەبێت. لەم روانگە کۆلێکتیڤەوە تاکەکەس ئازاد و یەکسان دەبێت. مولکداری تاکەکەسی جێگەی لە رژێمێکی چەپڕۆیی نابێتەوە.

سۆشیال دێمۆکراتەکان یان سۆشیال لیبرالییەکان وەک نموونەیەک لە چەپڕۆیی توانیان دیدی ئابووری لیبرالیانە تێکەڵاوی تێزی ئابووری-سیاسی مارکسیزم بکەن. لەو روانگەیەوە کە دەبێ هەموو کۆمەڵ باجبدات بە دەوڵەت. بەڵام سۆشیال دێمۆکراتەکان ئەو سەرچاوە ئابوورییە بەسەر ئۆرگان و فابریکە جیاوازەکانی دەرەوەی دەوڵەت دەبەشدەکەن. لەو سیستەمەدا ئەرکی دەوڵەت جێبەجێ کردنی پێداویستییە بنەڕەتییەکانی کۆمەڵگەیە ، بەڵام لە ئاست بوژانەوەی ئابووریدا بیرۆکەی لیبرالیزم پیادە دەکەن. لەوێدا تاکەکەس دەتوانێ لە کێبەرکێ و کاری ئابووریدا ئازاد بێت. واتا جیاوازی توانای تاکەکەسەکان نابێتە کێشەی کۆلێکتیڤ. بەلای سۆشیال دێمۆکراتەکانەوە تاکەکەس لە رووی گەشەی ئابوورییەوە دەتوانێ لە دەرەوەی کۆلێکتیڤدا گەشە بکا، کە ئەمەش زیاتر دیدێکی لیبرالییە تا مارکسیزم.

بەڵام چەپڕۆی کوردی بە دەربڕینێکی سادە، بە حیزب و تاکەکەسی

رووناکبیرەوە، هەڵگری ستالینزمە. بۆیە بە گشتیی بە روانگەی حیزب و رووناکبیری کوردیی سەر بە چەپ گەر لاینگیری نەبیت، ئەوە دەبیە دوژمنی، ئەمەش دیدێکی سەرکوتکەرانەیە و نیو سەدە پانتایی سیاسی و رۆشنبیریی کوردی گۆشکرد. بۆیە لە جیهانی سیاسی و رۆشنبیریی کوردییدا هەموو جیاوازییەک مانای دژ وەردەگرێت. وێڕای ئەمەش دوای هەرەسی بلۆکی سۆڤیەت چەپڕەویی کوردی، لە جیاتی چاکسازی خۆی، زیاتر بەرەو گروپێکی داخراوی فۆندەمێنتال رۆیشت.

روانگە بنەڕەتییەکانی راستڕەویی-کۆنپارێزی

کۆنسێرڤاتیزم یان کۆنپارێزی واتای پاراستن یان هێشتنەوە دەگەیەنێت. ئەدمۆن بورکی ئینگلیز بوو کە ناسراوترین هەڵگری ئەو بیرۆکەیە. ئەو پیاوە دژی روانگەکانی شۆڕشی فەرەنسی بوو. لە ساڵی 1790 بۆرک پێی لەسەر دابونەریتی کۆنی فەرەنسی داگرت. بورک پێی وابوو خوا و پاشا بڕیاریان داوە کە مرۆڤەکان دەبێ ببنە خاوەنی دەوڵەت.

لە روانگەی کۆنپارێزەکانەوە ئەرکی سەرەکی مرۆڤ نواندنی دڵسۆزیە بەرانبەر بە دەوڵەت، دەبێ دەوڵەت بە هی خۆی بزانێت. بۆیە ئەوان دەوڵەت بە خودی جەستەی مرۆڤ دەچووێنن. چونکە لەو دەوڵەتەدا هەر کەسە و ئەرکێکی تایبەتی خۆی هەیە. لە رژێمێکی کۆنپارێزدا هەبوونی هەرارکیەکی کۆمەڵایەتی، گرینگی خۆی هەیە. لەوێدا توێژێک لە کۆمەڵ دەبێ باڵادەست بێت. هاوکاتیش کڵێسە رۆڵێکی گرینگ دەبینێ لە فێرکردنی چاکەدا. بۆیە لە سیستەمی کۆنپارێزدا، هەروەک دەبینین کە کڵێسە لە ئەمریکادا رۆڵی پشتیوانی دەوڵەت و حیزبی کۆماری دەگێڕێت.
بە شێوەیەکی گشتیی دیدی کۆنپارێزی نوێ، لە پرۆسەی حوکمدا: جەخت لەسەر بەردەوامی، نەگۆڕی دابونەریت، سیستەمی دادوەری، مولکایەتی، تاکایەتی و گروپ لە بەرانبەر دەسەڵاتدا دەکاتەوە.

بە ڕای ئەو کۆنپارێزە نوێیەوە کە حوکمڕانی سیاسی دەبێت بە باشی پابەند بێ بە دادوەری گشتییەوە، وەک ئەوەی کە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا پەیڕەو دەکرێ. لەو سیستەمەدا دادگای باڵا دەتوانێت بڕیاری سیاسی هەڵوەشێنێتەوە، لەوێدا گەر دادگای باڵا بزانێت ئەو بڕیارە لەگەڵ دادوەری ناکۆکە دەتوانێت رەتیبکاتەوە. بۆیە لە ئەمریکادا دادگای باڵا بە جێگرییەکی لەباری پاشایەتی دادەنرێت. زۆرێک پێیان وایە ئەو جۆرە دادگایە، وەک هێمایەک لە جێگەی پاشا رۆڵی یەکگرتنی نەتەوە دەگێڕێت. هاوکاتیش خێزان بەلای

کۆنپارێزەکانەوە پێکهێنەری بنەمای کۆمەڵگایە. بازاری ئابووری لە سیستەمی کۆنپارێزیدا بەربەرەکانێی دەستێوەردانی دەوڵەت دەکات، کە ئەمەش بوژانەوەی دەوڵەت. دواجار لە روانگەی کۆنپارێزەکانەوە لە کۆمەڵگادا هیچ هاوئاهەنگیەکی نموونەیی یان دادپەروەرانەی رەها لە گۆڕێدا نییە. ئامانجی سیاسی کۆنپارێزەکان زەمینە خۆشکردنی ژیانی هاووڵاتییانە، نەک بێگەرد کردنی ژیان.

بۆیە ئەوان یەکسانی و پاکی بە مەحاڵ دەبینن. بەڵام لای کۆنپارێز، نەتەوە کاکڵەی کۆمەڵە. لێرەوە بەرگری کردن لە نەتەوە دەکەوێتە پێش هەموو شتێک، هەروەک ئەو دیدە لە ئاخاوتنەکانی جۆرج بوش و حیزبەی بە راشکاوی بەرجەستە دەکرێتەوە. بۆیە تەواوی کۆنپارێز-راستڕۆییەکان لەسەر ئەوە سوورن کە دەبێ بەرگرییەکی سەربازی تۆکمە و گەورە هەبێت تا بتوانێت کۆمەڵگە یان دەوڵەتی نەتەوەیی بپارێزێت. ئەمەش لە دەسەڵاتی ئەمریکای ئەمڕۆدا بەرچاوە.

چەپڕۆیی و قەدەری خەونی کورد

هەر لە ناوەڕاستی سەدەی بیستەوە، یان زیاتر لە حەفتایەکانەوە، چەپڕۆیی یان سۆسیالیزم دەبێتە ئاینێک کورد بە خۆیەوە سەرمەست دەکا. سۆسیالیزم وەک سەرچاوەی هێزێکی باڵادەست، کە گوایە رزگاریکاری گەلانی بندەستە و بە گشتییش کێشەی چەوساندنەوەی چینی هەژار و کرێکار جەغتدەکاتەوە، دەبێتە بزوێنەری روحی کورد. دواجار ئەو ئایدۆلۆژییە وەک هێزێکی مێتافیزیکی سێکار، توانی ویستی ناوەکی کورد فەرامۆشبکا و خەونی خۆی بداتە دەست قەدەرێکی دەرەکی. ئەمەش هەر تەنیا کێشەیەک نەبوو کە کورد دەرگیری بێت، بەڵکو زۆرینەی بزاڤی سیاسی و رۆشنبیریی وڵاتانی ئەفریکا و لاتین ئەمریکا و دونیای ئیسلامی بوون بە وابەستەی بلۆکی سۆسیالیزم. بەڵام رەنگە ئەو ئایدۆلۆژییە چەپڕۆییە لە هەر ناوچەیەک، بە گوێرەی پێکهاتی کولتووری و کۆمەڵایەتی ناوچەکان، رەنگی خۆی وەرگرتبێت. بەڵام لە رۆژهەڵات بە گشتیی و لە کوردستاندا بە تایبەتی، جێگەی بڕوا و ئایینی ئیسلامی گرتەوە، یان لەسەر ئەو روانگەیەکی خورافی قاڵبڕێژ بوو.

چونکە دۆخی هەژاری و رێژەی زۆری نەخوێندەواری لە جیهانی ئیسلامی و کوردیدا بە تایبەتی، زەمینە خۆشکەری ئەو ئایدۆلۆژیە بوو. قسەگەلێکی وەک: یەکسانی، برایەتی و پەسندانی چینی هەژار، زیاتر لە ئاوازی خوتبەی ئایینی نزیکە تا واقیعیەتی ژیان و چارەسەرییە کۆنکرێتەکان. بە کورتی پێکهات و بونیاتی ئابووری و ئاگایی سیاسی

کۆمەڵگەی کورد لە هەموو بەشەکانی جەستەی کوردستاندا، جێگەی ئیسلامی گرتەوە، کە وەک هێزێکی قەدەرهەڵگر،خەونەکانی خۆی بۆ مەیسەر دەکا.

هەر بۆیە سەرچاوەی سۆسیالیزم بۆ تەواوی بزاڤی کورد بوو بە ئامانجی کۆتایی. رەنگە جێگەی ئاماژە بێ، کە لە ژێر کایەی ئەو ئایدیۆلۆژییە ئۆتۆپیەدا، مرۆی سیاسی و رووناکبیریی کوردی دەبوو گیانفیداکار بێت. واتا خاسڵەتی خۆبەختکردن و فەرامۆشکردنی خود و بەرژەوەندییەکانی خۆی…هتد، بوو بە وێنای ئیدیالی مرۆی سیاسەتمەدار و رووناکبیریی بەڕاستی.
لە سەرمەستی ئەو ئایدیۆلۆژیێدا نەوەی حەفتا و نیوەی هەشتایەکانی کورد، بە پێچەوانەی نەوەی هەرەسی بلۆکی چەپڕۆیی، هەموو خەونە تایبەتییەکانی کرد بە قوربانی خەباتی چەکداری و ونبوون لە چاوەڕوانییە خەیاڵییەکان. هاوکاتیش لە هەر چوار لەتی کوردستاندا، کوردی کۆمۆنیست لە عەرەب و فارس و تورک زێدەتر سەرگەم بوو بە برایەتی و نێونەتەوەیی و پاراستنی چوارچێوەی ئەو وڵاتە داگیرکەرانەوێ، بۆ ئەوەی لە رەهەندەکانی ئەو بانگەشانە بە ئاگا بێت. هەر بۆیە بەشێکی فرەی کورد لەبەر ئەو سەرمەستییە، تا ئەمڕۆش بێبەرییە لە زمان و مێژوو و کولتووری کوردی، گوایە ئەوە پاشکەوتنخوازی و نەتەوەپەرستییە، کەچی نەتەوەی باڵادەست ئەو روحە سافیلەکەیەی پێ کرد لە روحی شۆڤینییەتی خۆیەوە.

بۆ نموونە تا ئەمڕۆش حیزبی شیوعی سوریا، کە لەوێدا لە هەموو مافێک بێبەشە، کەچی کورد چاڵاکترین توێژی هێزی ئەو حیزبەیە. بۆیە تا ئێستاش ئەو حیزبە بەرانبەر بە کورد یەکێکە لە شۆڤینترین حیزبە چەپڕەوەکانی ئەو ناوچەیە. هەڵوێستی ئەو حیزبە لە سەرهەڵدانی کوردی ئەو بەشە، تەنانەت لە حیزبی بەعسی دەسەڵاتدار شۆڤینتر بوو. قەدەری باکووری کوردستان هەمان وێنەی لەتەکانی کوردستانی بە خۆیەوە بینییەوە.
وێڕای ئەمەش، لە ئێراندا، تەواوی چەپڕۆکان، تا ئەمڕۆش، بە ئایدیۆلۆژی شۆڤینیانەی ئێرانی جڵەوی کوردی گرتووە.

جێگەی سەرنجە، لە روانگەی وێنای کۆمۆنیستی خۆبەختکار، لە برادارێکی کۆمەڵەی ئێرانم بیست، کاتێ مانسوور حیکمەت لە دەرەوە چوو بوو بۆ کوردستان، پێتینە کرێکاری و شێوەی جل و بەرگەکەی، ئەندامانی کوردی حیزبی کۆمەڵەی شاگەشکە و بووراند بۆوە. بەلای ئەوانەوە مەسنوور وەک فارسێک کە لە ئەوروپا ژیانوە، چۆن وا سادە و ساکارە! واتا مەنسوور وەک ئەکتەرێکی خەباتگێڕ و کۆمۆنیست

دەبێتە باوکێکی روحی مرۆی کورد.

لێرەوە دەبینین، خەونی کورد لە قۆناغی چەپڕۆییدا، قەدەرێکی دەرەکی، بەناوی نێونەتەوەیی و برایەتی و لە خۆ بووردوویی ئاوەز و گیانی سافیلکەی گۆشدەکا. ئەمەش بوو بە فەرامۆشکردنی ویستی کورد، دواجار ئەو تەرزە ئایدیۆلۆژییە بە گۆشەیەک لەو بەهەشتە میوانداری کوردی نەکرد، تاوەکو لە چاوەڕوانی ئەو خەونە شەکەتەیدا سەرفرازی بکا. بۆیە وێنای ئەو بەهەشتە، پاش کاڵبوونەوە و رمانی سۆڤیەت و هاتنی ئەمریکا، کە لای زۆرینەی هێزی سیاسی و رووناکبیری کورد، بە ئیمپریالیزم دادەنرا، بوو بە ئەو بەهەشتە بەڕادانراوەی، کە ئێستا سەرگەرمی کردووین.

لێرەوە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ کە بزاڤی سیاسی کورد هەمیشە دەقی بەوە گرتووە، هەروەک بەخت ئەوەی کرد بێت، کە قەدەری خەونەکەی، نووشست و تێکشکانەکانی لە هێزە دەرەکییەکان مارە بکات. هەر بۆیە لە ئاخافتن، یان زمان-گوتاری کوردیدا تەواوی کێشەکان دەخرێتە سەر شانی هۆکارە دەرەکییەکان. بە واتەیەکی تر، هەر لە پاش پەیمانی سیڤەر و لۆزانەوە، کە دوو پەیماننامەی دوای هەردوو شەڕی جیهانی بوو، بزاڤی کوردی بۆ دەستنیشانکردنی مافەکانی بێبەری بووە لە ویستی بڕیاری ناوەکی خۆی. هۆی خۆیەتی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ بنەمای ئەو بڕوادارییەی کە کورد کە بە شێوەیەکی خۆشباوەڕ، ئایدیۆلۆژی چەپڕۆیی و ویستی دەرکی پیادە دەکات، بۆ ئەوەی بۆ هێزە ناوەکییاکانی خۆی وەفادار بێت. لە ئاکامی ئەمەدا، کە ئێستاش چەپڕۆیی لە کن کوردە لیبرالیستە تازە بابەتەکانەوە وێنەی ئەزموونێکی دزێوی وەرگرتووە، لە جێگەی ئەوەدا، لیبرالیزم شوێنی ئەو پیرۆزییەی گرتەوە.
هەر بۆیە ئێستا بزاڤی کوردیی و دەمڕاستە رووناکبیرەکەی لە هەموو لەتەکانی کوردستاندا بە هەمان روانگەی چەپڕۆییەکەی پێشوویەوە، قەدەری خەونی کوردیان دە قەبەر لیبرالیزم و راستڕۆی ئەمریکای بۆش کردووە.

خەونی کورد لە چاوەڕوانی راستڕۆییدا

ئەگەر لەسەر ئاوازی ئەو گوتەیەی نیتشە: “خودا مرد”، ئێمەش بڵێین، چەپڕۆیی کوردی مرد. بەڵام راستڕۆی جێگەی ئەو خوایە چەپڕۆییەی کوردی گرتەوە کە خەونی کوردی بەدینەهێنا. لەم روانگەیەوە ئیتر هەر لە دوای مردنی خوای قەدەری کۆنینەی کورد: چەپڕییەوە، بە جۆرێک لە جۆرەکان، کۆی بزاڤی کوردی لە چاوەڕوانی ئەو خوایە بەناو

کۆنپارێزی یان راستڕۆیە دایە، کە ئەمڕۆ بۆ یان سبەی ئەمریکا ئەو خەونە سیاسییەی کوردمان بۆ دابین دەکات. هەڵبەت لە رووی ئایدیۆلۆژییەوە "راستڕۆیی" و "چەپڕۆیی" زۆر جیاوازیان لەگەڵ یەکتردا هەیە، بەڵام لە کن توێژی سیاسی و رووناکبیری ئەمڕۆی کوردیدا، ئەوەندی من بزانم، یەک واتەی وەرگرتووە.

وەک گوتمان بۆ نیو سەدە سۆڤیەتی گۆرین بۆی مەیسەر نەکردین. کەواتە کورد تەنیا خودایەکانی گۆڕیەوە. ئەگەر لە دیدی نیتشە "خوا مراندن"، مەبەست لە گەڕانەوەی مرۆڤ بۆ بۆ ویستی خۆی و پیادەکردنی هێز، کەچی بۆ کورد گەڕانە بە دوای هێز یان ئایدیۆلۆژییەکی تر کە لە دەرەوەی ویستی خۆی و هێزی ناوەکی خۆیەتی. دواجار ئیشی کورد خۆ فڕێدانە لە باوەشی خوایەکی مردووەوە بۆ باوەشی خوایەکی تازە؛ بە پاڵەوانکردنی هێزی راستڕۆی ئەمریکا و فەرامۆشکردنی ئەزموونی تێکشکاوی چەپڕۆییە.
کێشەی کورد لە هەڵبژاردنی هێزە دەرەکییەکاندا هەمیشە کەژو هەوایەکی جیهانی لە پشتەوە بووە. گەر لە سەردەمی چەپڕۆییدا سۆسیالیزم و سۆڤیەت وێنای پشتیوانی گەلانی زۆرلێکراو و کۆلەواران بوو، ئێستا بە فرەبوونی بازاڕ و کاڵا و خودپەرستی و تاکگەرایی مرۆڤەکا،ن وێنەی مرۆڤی سەرکەوتووە…هتد.

ئەمڕۆ ماددە و بە سێنتەر بوونی خۆویستی مرۆڤ و هەودا بوون بە دوای کەل و پەل، دوا ئامانجی ژیانی کۆمەڵگەیەکانە. ئەو ماشێنەی کە بە ناوی بە جیهانیبوون-گۆلوبالیزم ژیان و روانگەکانی مرۆڤ دادەهێنێت، ئیتر نە بیرۆکەکان و نە خودی مرۆڤیش لە توانای نەماوە خاوەن بنەمایەکی دیاریکراو بن. ئاکامی ئەو دیاردەیەش شپرزە بوونی بونیاتی مرۆڤ و ژیانە، کە بە مەرجەکانی ئەو هەموو گۆڕانە راناگات. گەرچی رەنگە هێشتا ئەو ماشێنە بە ناو گۆلوبالیزمە بە تۆڕە لێکچڕژاوەکانی ناخی کۆمەڵگەی کوردی داگیر نەکرد بێت، بەڵام لە باری دەروونی، ئاگایی و خواستی پەیوەندییەکان توانیوویەتی مرۆی کوردیش بە مۆدەکانی و مەرجەکانی سەوداسەر بکات. لە ئاکامی ئەمەشدا تۆوی بونیاتێکی خودویستانەی لە کۆمەڵگای کوردیدا چاندووە، کە لە مەیلی کەرەسە و مۆدەو فۆرم پەرستی …هتد، دەسکەوتی ئابووریدا زەقدەبێتەوە. ئەو پرۆسە تازەیەش نەک هەر بڕیار لەسەر تاکی کوردی دەدات، بەڵکو بە کاریگەرییەکانی پێکهاتی کوردی کردووە بە خولیایەک بۆ بوونە ئامراز لە پێناوی تێر کردنی خود.
هەڵبەت لە روانگەی تیۆرییەوە لە نوان بەجیهانیبوون و جیهانگیریدا جیاوازییەک هەیە، کە دەبێ بیری لێبکەیەنەوە: لەم

نووسینەدا بەجیهانیبوون، دیاردەی باڵادەستی بازاڕ و لێکدانەوە نێگەتیڤەکان دەگرێتەوە. چونکە جیهانگیری-گۆلوبالتێت لە ئاستی تێوریدا روانگە هزری کۆمەڵایەتی کولتورییەکان بە گشتیی دەگرێتەوە، لێرەوە گەر دوێنێ، لە ژێر کاریگەری چەپڕۆییدا کورد دوور لە ویستی خود و خولیای کەرەسە خۆی بە گیانێکی بە کۆمەڵی مرۆی ئیدیالی پەرەوەردە دەکرد، کەچی ئەمڕۆ بە پێچەوانەوە، خود و بەرژەوەندی، بگرە لە کاری سیاسیشدا، بۆتە ئایدیال و پاڵەوانی مرۆی کورد. بە واتایەکی تر، گەر دوێنێ کورد سەرقاڵ بووبێ بە چاڵاکی سیاسی و رۆشنبیریی، وەک ئەرکێکی نەتەوەیی و ئەخلاقی…هتد، کەچی ئەمڕۆ توێژی سیاسی و رووناکبیریی کوردی، لە پێناو بە سێنتەر کردنی خود و خواستە دەسەڵاتخوازەکەی، حەوداڵە بە دوای خۆ گونجاندن لەگەڵ دەسەڵاتی خاوەن مادده و هێزی باودا.

دواجار خەمی ئەمڕۆی توێژەکان، بە سیاسی، رووناکبیرەوە، بە دەراوێتەکردنی دەگمەنێک لەو توێژانە ، بۆ نموونە، بۆ لاوی کوردی تازە بابەت، "پەڵەوان"ی لەوەدا دەبینێتەوە کە ببێتە گۆرانیبێژێکی مەیلە و ئەوروپی و لە "کلیپ"ێکدا، وەک گۆرانیبێژە رۆژئاواییەکان، بە وێنەی ئۆتۆمبیل و کیژێکی قژکاڵەوە، یان بە ئاوازی لەنجە و لاری کچە گۆرانیبێژە pop و Rock ەکان لە شاشەی تەلەڤیزیۆن پیشانبدرێ، تاکو کیژ و کوڕی کورد لە ناوەوە و دەرەوەدا بە خۆیەوە سەر سام بکات. هاوکاتیش لە ئاستی کۆمەڵدا، ئۆتۆمبیل و تەلەفۆن مۆبایل و خانوو؛ دەسکەوتە فۆرمالیتێیەکان، ئاواتی سەرەکی مرۆی کوردی پێکدەهێنێت. بە کورتی، بە واتەی مرۆی کورد، گەر دوا مۆدێلی ماشێنت لە ژێر نەبێ کەس بە "پیاو"ت دانانێت.

ئەمڕۆ کەسێکی رووناکبیر و لێزان لە کن کورددا، پایەی تێگەیشتن نییە لە ئاستی زانین و ئاوەز؛ چاڵاک بوون لە بوارێکی سیاسی کۆمەڵایەتی، سیاسی و رۆشنبیریی، وێنای کەسی سەرکەتوو نییە، بەڵکو دەوڵەمەندی و ئامانجی خود کردنە نێوەند و موڵکداریی تایبەتی، یان خەمی رووناکبیری زار قەڵەباڵغی ئەمڕۆی کورد، دەرکەوتن و جێگە خۆشکردنە لە کەناڵ و نێوەندە گەورەکانی دەسەڵات…هتد. بە واتەیەکی تر، لە روانگەی ئەو پشتینە جیهانگیریی و "بوش"گەراییەی کە پێشتر ئاماژەم بۆ کرد، زاراوە سیلاک بووەکانی وەک ئازادی تاکەکەس، دێمۆکراتی، کۆمەڵگەی مەدەنی، فێمێنیزم و قسەگەلێکی لەم تەرزانە بۆتە رێگەخۆشکەر بۆ هەموو مەیل و کردەیەکی ناڕەوا.

ئەمەش سەرەتای کولتوور و نەریتێکە کە بوودەڵەیی و کولتوری جەڵەبی، یان گەڵەلاوژەی خودویستی لە پشتەوەیە، نەک وەرچەرخان و

گەشەی ئاوەز و مەعریفە. بەرهەمی ئەو مۆدە بە جیهانیبوونە و "لیبرالیزم"گرییە نوێباوەی کورد، بەهای فەرامۆشکردنی ویستی سەربەخۆیی و بە پەڕاوێزکردن، یان بە کەرەسە و فۆرمکردنی "خەونی کورد" ە، نەک گۆڕانێکی بونیادی لە ئەزموونی تاڵی کوردیدا. ئەو دیاردە نوێباوەی کورد بە بیانۆی ئەوەی کە دونیا گۆڕاوە، یان گوایە "سەردەمی گڵوبال، تاکگەرایی، نەمانی خەونی دەوڵەتی کوردی و… هتد، بۆیە دەبێ کوردیش واز لە داوای خەبات بۆ خەونی کورد بێنێت و خەریکی گووتنەوەی ئەو دەستەواژە و قسەگەلە بێت کە ماشێنی بەجیهانیبوون و بازاڕی سەرمایەداری و لیبرالیزمی نوێ بە رەواجی کردووە. بەهەمەحاڵ.

بەڵام ئەگەر ئەو روانگەیە بەرهەمی لیبرالیزم و کۆنسێرڤەتیفی نوێ بێت؛ پۆستمۆدێرنیزم وەک بنەمایەکی هزر لە پشتەوەی بێت، کە بەرهەمی کۆنتێکستی ئەو قۆناغە هەمەجۆرانەی رۆژئاوان. کەچی ئەو روانگە لەگەڵ ئامادە بوونی بەژن و باڵای سەربازەکانی ئەمریکا لە عێراقدا، لە هیکڵا پەنگدەداتەوە و روحی کورد لەگەل خۆیدا رادەپێچێت، بۆ ئەوەی بوونی کورد لۆژیکێکی بۆ ئەو روانگە تازەیە هەبێت. لە کاتێکدا، ئەگەر ئەو روانگە تازانەی ئاماژەیان پێکرا، لە ئەوروپا بە لۆژیکی لیبرالیزمی نوێدا بناسرێن، کەچی جۆرج بۆش لە سەرچاوەیەکی مەسیحگەراییەوە پیادەی ئەو روانگە تازانە و سیاسەتی دەرەکیە دەکا. جێگەی سەرنجە، ئەو روانگە و مانایانە لای ئێمە دەبنە باو و مۆدەی دەڤێکی، بۆ ئەوەی پرسیار بکەین، ئێمە لە کوێن و بەچی و چۆن لەگەڵ ئەو دیاردانە مامەڵە بکەین!
وێڕای ئەمانەش، لە بیرمان نەچێت پاش هاتنی هێزی ئەمریکا بۆ عێراق، هەموو بەهایە ئەخلاقی و ئایدۆلۆگی کۆنپارێزی بۆش، کە بۆرژوا و سەرمایەدارەکانی ئەمریکا بە خۆیەوە دەگرێتەوە، ئەمەش، بۆ ئەوەی ئێمە ئاگامان لێ بێت، ئەخلاقی خۆویستی بەخشی بە توێژی سیاسی و رووناکبیری کورد.

کەچی چەپڕۆیی پێشووی کورد، چونکە روانگەی دژە مولکداری تاکەکەسی ئایدیالی بوو، ئەمەش روحێکی قوربانی و خود فەرامۆشکردن و وەهمی مرۆی ئایدیالی گۆشکرد. بۆیە کاری بە کۆمەڵی و گیانفیداکاریی و خۆبەختکردن لە پێناو کۆمەڵ…هتد، جێگەی پایەداری و نموونەی مرۆی چاکە بوو بۆ کورد. ئەمەش بوو بە وێنەیەک بۆ مرۆی سیاسی و رووناکبیر، کە پێ بوو لە دووانەیی؛ بە رووکەش ئازادیخواز و خەباتگێڕ بوو، بە ناوەڕۆکیش هەڵپەرست و ساختە بوو. بەڵام دواجار ئەو رووکەشیە وێنای ئایدیالی بوو بۆ نموونەی مرۆی رووناکبیر و

سیاسی. کەواتە خەونی کورد لە گیانی مەیلەو ئایدیالی و ئایینی بەرجەستە دەکرایەوە.

لێرەوە ئەرکی رووناکبیری جیاوازی کورد، گەڕانەوەیە بۆ ماڵی ڕۆشنبیریی کوردی بۆ ئەوەی بتوانێت سەرچاوەیەکی ڕۆشنبیریی کوردی دەستەبەر بکا بۆ خوێندنەوەی روانگە ڕۆشنبیرییەکانی "ئەویتر". دەگمەنی ئەو زمانە جیاوازە لە پانتایی رووناکبیری کوردی ئەمڕۆدا، یەکێکە لەو کێشە ڕۆشنبیرییە خەمهێنەرەی ژیانی کورد. هەڵبەت هیچ کۆمەڵ و کولتوورێک بێ بوونی گەڕانەوەیەک بۆ سەرچاوەکانی خۆی ناتوانێ خاوەن گوتار و روانگەیەکی ڕۆشنبیریی، تونێکی تایبەتمەندی کوردی، خۆی بێت. لە ئاکامی فەرامۆشکردنی ئەو سەرچاوە ڕۆشنبیرییەی ئەمڕۆی کورد، پانتایی ڕۆشنبیریی کورد هەڵگری مێتود و روانگەیەکی نییە کە بتوانێ زمانی خوێندنەوە و هەڵوەشاندەوەیەک بۆ خودی خۆی بەرهەم بهێنێت. لە پانتای بڵاو کراوە پان و پۆڕەکانی کوردیدا ،دەستەواژە و تیۆرییەکان لە شێوازێکی بێ ئاراستە و بێ پرۆژە و بێ ئاکامگیری، ئاپۆڕە دەکرێن.

ئاکام و رامانێک بۆ گەڕان بەدوای سەرچاوەکانی کوردییەوە

هەڵبەت چەپڕۆیی لە نیو سەدەدا، نەک هەر خەونی کوردی ڕۆشن نەکردەوە، بەڵکو هەستی خۆ بە قوربانیدان و تاوانبار کردنی هێزی دەرکی کرد بە روانگەیەک بۆ کورد، بۆ ئەوەی سەبووری دڵڕانەکانی بداتەوە. ئاکامی ئەمەش بوو بە بنەمایەک کە ئەمڕۆ هێزی دەمڕاستی سیاسی و رووناکبیری کورد وێنای راستڕۆەی و "بوش"گەرایی بکات بە ئەو هێزە رزگارکەرەی خەونی کورد. لێرەوە ئەو گۆڕانە لە روانگەی کورد، گۆڕانێکی بونیاتیانەی نییە، بەڵکو گۆڕانێکە لە ئاستی فۆرم و ناوەکان؛ کۆنپارێزی و "بوش"گەرایی، جێگەی چەپڕەوەی و سۆڤیتگەرایی دەگرێتەوە؛ خودگەرایی و بەرژەوەندی تاکە دەسەڵاتدارەکان و ئامانجی ئابووری، لە جیاتی روانگەی بە کۆمەڵی و خۆ بە فیدا کردن و خود فەرامۆشکردن، دەبێتە ئایدیالی مرۆی کورد…هتد.

لە کاتێکدا گەر بیرۆکەی کۆنسێرڤەتیڤی، لە دوای کاڵبوونەوەی چەپڕۆیی کوردی هاتنی ئەمریکا، وەک روانگەی تازە دەبێتە مۆدەی کورد، کەچی ئەو کۆنسێرڤەتیڤە لە بیستەکانی سێتێی بیستەم، بە تایبەتی لە ڕۆژگاری دەسەڵاتی ئینگلیزەکان لە عێراقدا، وەک بیرۆکەیەکی خۆماڵی لە ئاستی رووناکبیریی و سیاسیدا چاڵاک بوو. لێرەوە دەکرێ ئاماژە بە توێژێک لە رووناکبیری کوردی بکەین، کە

نەک هەر لە ئاستی چاڵاکی رۆشنبیریدا خەمخۆر، یان هەڵگری پرۆژەیەکی رۆشنبیریی سیاسی گۆڕانی بونیاتی کوردی بوون، بەڵکو لە ئاستی سیاسی و کۆمەڵاتیش ئامادە بوون. بیرۆکەی ئەو پانتاییە رۆشنبیریی و سیاسییە لە رەوتی "کۆمەڵەی سەربەخۆی کوردستان" بەرجەستە دەبێتەوە.

لەوێدا کۆمەڵێ رووناکبیری رەسەنی کوردی وەک: "حەمدی بەگ، جەمیل سائیب، موستەفا بەگی ساحێبقڕان، رەفیق حیلمی و چەندان رووناکبیری تر وێنای ئاگایی کورد بوون، یان دەکرێ بە میراتگری دەنگی خۆڕسکی شاعیری رۆح بەرزی حاجی قادری کویی بناسین. هاوکاتیش شۆڕشی شێخ سەعید و شێخ مەحموود و شێخ نەهری و بگرە سەرۆکی کۆماری مەهاباد، قازی موحەممەدی نەمر، دواجاریش بزاڤی "ژێکاف" لەم روانگە راستڕۆیەدا بەرجەستەدەبنەوە.

ئامانجی ئەو رووناکبیر و بزاڤە کوردیانە، لە روانگەی وشیار کردنەوە و دامەزراندنی رۆحیەتی کوردی رەسەن بوو، نەک وابەستە بوون بە روانگەیەکی دەرەکی و لاسیکردنەوە، کە ئێستا لە ئاردایە. بە بڕوای من، بۆ ئەوەی یادەوەری کوردی خاوەن ئاگاییەکی خۆی بێت، ئەرکی زمانی تازەی رووناکبیری کوردی ئەمڕۆ، خوێندنەوە و بەرهەمهێنانەوە و بەردەوامی ئەو سەرچاوە رۆشنبیرییە و سیاسیەی کوردیە. ئەمەش مانای دەرگا لەسەر خود داخستنی کورد نییە، بەڵکو ئامادە کردنی زمانی کوردی، ئاگاییەکی کوردیە لە جیهانی رۆشنبیرییدا. بە واتایەکی تر، بەشدار بوونی کوردیە بە گفتوگۆکردنی خودی خۆی لەگەڵ "ئەویتر"دا.

لە پانتایی رۆشنبیریی کوردیدا، ئەو دیاردەیە ئامادەیی هەیە. ئەمەش لە توێژێک لە رووناکبیری شەستەکان و حەفتایەکاندا راشکاوتر بەرجەستە دەبێتەوە، کە دەکرێ وەک بەردەوامیەک راڤەی بکەین. لێرەدا بە یادهێنانەوەی، ئەمین زەکی بەگ، مەسعوود محەممەد،عەلائەدین سجادی، شاکر فەتاح، دوا بەرهەمەکانی کەمال مەزهەر و چەندان نموونەی تر، دەکرێ بە سەرچاوەی رەسەنیتری جیهانبینی روانگە رۆشنبیریی و هزرییەکانی کورد بخوێنرێنەوە.

لە بەرهەمە رۆشنبیرییە هزرییەکانی ئەو رووناکبیرانەدا، مێژووی کورد و تایبەتمەندیی و جیاوازی و کێشەکانی بوونی کورد ئامادەیان هەیە، کە ئەمەش یەکێکە لە ئەرک و پرسیارەکانی تەواوی رووناکبیرە جیهانییەکان. لێرەدا دەبێ بزانین، تەواوی گفتوگۆیەکانی هزرڤان و فەیلەسوفی رۆژئاوا، خوێندنەوە و دامەزراندنەوەی مێژووی پانتاییە

هزریی و رۆشنبیرییەکانی سەرچاوەکانی خۆیەتی. کەواتە بە واتەی نیتشە، گەر ئەرکی فەیلەسوفی تازە هاوێژانی ئەو رمە بێت کە فەیلەسوفانی پێشتر ئەنجامیان دابێت، ئەوە ئەرکی رووناکبیری تازەباوی جودا، ئەفراندن و دامەزراندنەوەی ئەو ئاراستە رۆشنبیرییە رەسەنەی کوردیە، کە بەرهەمی تێڕاماندنی ماڵی کوردیە. بەڵام ئەو روانینە رەسەنە لە جەم رووناکبیری باڵادەستی ئەمڕۆ و دوێنی کورد، یان بە واتای مەسعوود محەمەد، بۆ ئەو “رووناکبیرە زار قەڵەبالغە”ی ئێستای کورد، سەرچاوەکانی رۆشنبیریی کوردی لە مەعریفە بەدەرە و دەبێ فەرامۆشبکرێن.

بەهەمەحاڵ، جێگەی سەرنجە، هەر لەگەڵ زاڵبوونی بیرۆکەی چەپ□ەوەی و سۆسیالیزم، ئەو دیاردە رۆشنبیرییە رەسەنە، یان کۆنسێرڤەتیڤەی کورد، کە ئاماژەم پێکرد، بە مۆری “کۆنەپەرستی” و “نامۆدێرن”ی گۆشەگیرکران لە پانتایی رۆشنبیریی کوردیدا. ئەوەندە بەسە، بۆ نموونە ئاماژە بە بەرهەمەکانی مەسعوود محەمەد بکەین، کە پڕ بایەخترین سەرچاوەی کوردین، کەچی ئەمڕۆ ئەو رووناکبیرە زار قەڵەبالغەی کوردی، نەک هەر نایناسێت، بەڵکو ئەو رووناکبیر دەسەڵاتە سیاسییەی ئەمڕۆ، وێڕای ئەو هەموو ” بۆنە” ، “فیستیڤاڵ” و “خەڵات” بەخشینە، کە بۆ مەبەست و ملکەچکردنی رووناکبیرە زار قەڵەباڵغەکان و پرسیارێکی بێ نموودی رۆشنبیریی و کولتووری تەرخانی دەکەن، بە یادی نییە بوارێک بۆ بەرهەمە رێزدارەکانی ئەو تەرزە رووناکبیرەی کورد بڕەخسێنێ. لێرەوە هۆکاری ئەو فەرامۆشکارییە رۆشنبیریەی ئەو دەسەڵاتە سیاسی و رۆشنبیرییەی ئەمڕۆی کورد، بە تایبەتی لە باشووری کوردستاندا دەردەکەوێت، کە بە نیازی گەورەکردنی حیزبەکانییان رووناکبیر و کولتووری رووکەش قوتدەکەنەوە.
لێرەوە دەبێ بگەڕێینەوە لای رەفیق حیلمی، کە وەک نموونەی رووناکبیری وریا، لە یادداشتنامەکەیدا جەخت لەسەر خودویستی و ساویلکەیی کورد دەکاتەوە. بەڵام رەفیق حیلمی لە پێناوی خەونە کوردیەکەی لە کارەکەی دەردەکرێ و بۆ بەسەر بردنی ژیان “زێڕ و زیوی ژنەکەی دەفرۆشێت”.
کەواتە ئەگەر ئەمڕۆ دەمڕاستی سیاسی و رۆشنبیریی کورد، بە هەموو خۆ بە جودا دانانەکانییەوە، بە بەرژەوەندخواز و گەندەل بناسرێنەوە، کەچی ئەو تەرزە رووناکبیرەی کە ناومان بردن، لە نموونەی ئیدیالی واقیعیدا بەرجەستە دەبنەوە.
دواجار بۆ ئەوەی ئارەستە مێژوویەکانی کورد لەو زمان و رەوانبێژی شپرزە باڵادەستەی کورد سەرەتای دابڕانێک بگرێتەبەر، ئەرکی

رووناکبیر و سیاسەتمەداری کورد،راڤە کردن و پرسیارکرنە لە بونیاتی ئاوەزی کوردی و دامەزراندنەوەی سەرچاوە کێنینەکانی ماڵی کوردیە.

زستانی 2004
STOCKHOLM-NESWED

تێبینی:

بۆ زیاتر زانین سەبارەت بە چەپڕۆیی راستڕۆی-کۆنپارێزی، کتێبی: رەیدار لاشێن، گەلە ئایدیۆلۆژیای سیاسی هاوچەرخ، وەرگێڕانی بۆ کوردی، ئاسۆس کەمال، یارمەتیدەر بوو.
(*) ئەو وتارەی کاک فاروق رەفیق لە یەکێک لە ژمارەکانی مانگی 11ی 20044، لە هاووڵاتی بڵاو کراوەتەوە. لەوێدا چۆمسکی وێنای هزرڤانێکی ئەمریکی زێدە لە پێویست وەردەگرێت. هەڵبەت من نیازم نییە ئاستی لایەنی زانستی زمانی چۆمسکی رەتبکەمەوە، بەڵام پێم وایە ئەو شێوازە بە ئەفسانەکردنە، جێگەی پرسیارە.
بۆ زیاتر زانیاری سەبارەت بە رووناکبیر و بیرۆکەی کۆنپارێزی خۆماڵی کوردی، کتێبی: رەفیق حیلمی، یادداشت هەرسێ بەرگ.
بۆ زیاتر ئاگاداری رەسنییەتی روانگە هزرییەکانی مەسعودد محەمەد بڕوانە: کتێبی، مرۆق و دەوروبەر، دوو بەرگ، کتێبی، لە پەرێشییەکانی ژیان، حاجی قادری کۆیی، گەشتی ژیانم، چەپکێک لە گوڵزاری نالی و کتێبگەلی دیکەی وی.

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە بە پیدیئێف کلیکی ئێرە بکەن ....

پێشەنگی شانۆی نامۆو ئەفسوونی ڕۆژهەڵات ... نووسینی : د. محەمەد جەلال – ئامادەکردنی :

ڕێباز محەمەد جەزا

ئارتۆ فەرخوازێکی نەجیبی ئەو مامۆستایە بوو کەناوی " ئەلفرێد جاری" یە، لەساڵی 1926دا بەهاوکاری " ڕۆجیە ڤیتراك – Roger Vitrac " هەستا بەدامەزراندنی "شانۆی ئەلفرێدجاری " کە لەم شانۆیەوە "بیر" ە پێشەنگەکانی ئارتۆ دەربارەی شانۆ تەقینەوە . هەروەها یەکێکە لە ژێدەرە گرنگەکانی شانۆی هاوچەرخ لەپاڵ ئەزموونەکانی" ئەلفرێد جاری" دا، توێژەران باوەڕیان وایە بەهۆی بیرو بۆچونەکانی ئەلفرێدجاریەوەو بیرە " مبعپرە – پەرش و بڵاوە " کانی و توێژینەوە چاکسازیەکانیەوە بەرەو تیۆری شانۆی "دڵڕەقی – قسوە "چوو کە لەناو کتێبی "المسرح و قرینە – شانۆو گریمانە" کەی ساڵی" 1938ز "بڵاو بۆوە .

کەسێتی ئارتۆ ئارەزوو دەجوڵێنێت بۆ توێژینەوەو بەدواداچوون ، بەڵام لێرەدا جەخت دەکەینەسەر ئەولایەنەی کە لەخاڵێکدا کۆکیکن لەسەری ئەویش پاشماوەی شانۆی ڕۆژهەڵاتە لەشانۆکەی ئارتۆدا و پەرۆش بۆ دیاردە غەیبیە "میتافیزیکیەکان " و ڕێگا جادوییەکانی لای گەلانی سەرەتایی و لە دۆخەکانی "هەوەس و جادووگەری " ئەو جیهانە ناماقوڵەی کەکاریگەری دانا لەسەر جەستەو ڕۆحی . ژێدەرە فکری و فەلسەفی و ئەنترۆپۆلۆجیەکانی کردووە بە "شانۆی دڵڕەقی " وەکو لە معجمی ئادابی فەرەِنسی ساڵی 1968 دا هاتووە کە ئالودەبوون بە شانۆی "باو" لای ئەو بگۆڕەوەی توخم و ژێدەرە و هەیکەلی تیۆری دۆزینەوەی داهێنانی شانۆییە لەڕووی ڕۆحی و ژیانی . لەم کردەیەدا ئارتۆ یاخی بوو لە ڕێگاکانی شانۆی واقعی و سایکۆلۆجی و بنەماکانی شانۆو دەچێتە سەر ئەنترۆپۆلۆجیای ژیارە سەرەتاییەکانی پێچەوانەی "صفاو – ڕوون" ی ڕۆح و "السجیە – خوو" بارگاوی کردنیان بە شارستانی ئەوروپی و شانۆی ڕۆژئاوایی تا مامەڵە لەگەڵ ئەوتوخم و ژێدەرانەبکات کە پاشکۆ و لاوەکی و دوورن لەچەق کە ئارتۆ بەپێچەوانەوە هەستابە جیاکردنەوەی توخمە پێکهێنەرەکانی ئەو چەقەو منتیمیەکانی واقعی ماددی بەو سیفەتەی وەرگیراوێکی ڕاستەو خۆن و فڕێدانی بەرەو پەراوێزو ڕاکێشانی پەراوێزیی و لاوەکیانە بۆ چەقی " نواە – مەبەست" ی گوتاری شانۆی هاوچەرخ .

"تعلیل – پاساو" ی ئەو گۆڕانە چییە؟ کە دەبێتە شانۆیەکی ڕۆژئاوایی بەهێز لەسەر بنەمای وشەی بابەتی شانۆیی کە شایانی تەقەنیەکان و خەیاڵەکان و جوانیەکانن ، هەروەها وشەکە دەربارەی چەمکی خۆبەدەستەوەدانی دەسەڵاتە بۆ جوڵە ، بەڵام ئەمەش ئەوە

ناگەیەنێت کە لەهەمان کاتدا شانۆی دێڕەقی دەستبەردار دەبێت تاکێتایی . لەبارەی وشەوە "هەردەقێك" و لەو ئاراستەیەوە بەرەو ئاراستەیەکی نوێ و تازە و وەزیفەیی و دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی بەسەر توخمەکانی تردا بێت ، بەتایبەتی دەرهێنان ، لەوەدا جەخت بکاتە سەر توخمە درامیەکان "خودی سیفەتە شانۆییە پوختەکان " ، واتە لەڕوویەکی ترەوە جەختکردنە سەر پێکهاتەکانی تری سەرتەختەی شانۆ ، بەتایبەتی مۆزیك و سەما و هونەری شێوەکاری و نواندنی بێدەنگ و گۆرانی و ڕووناکی و دیمەن . وە ئەو توخمانە تێکەڵدەکرێن بەشێوەیەکی قووڵی وا کە ئارتۆ ناوی دەنێت :" شاعیریەتی ڕووداو " کەهەمیشە گرنگترین ئامڕازی دەربڕینن لەشانۆدا .

ئەو توخمانەو تێکەڵکردنیان پێچەوانەی ئەو ڕادە گەورەیەی فەلسەفەی نمایشی شانۆییە لای ئارتۆ و جوانیە لەشانۆی "بالی" . ئەو جوانیانەی ناکرێت بەرگری سیحری بکەیت و بانگی بکەیت لەکاتێکە وە بێکاتێکی تر ، ئارتۆ دەڵێت : "دوای بینینی یەکەم نمایشی شانۆیی گروپی بالی کە توشی سەرسامی کردین لە بەرامبەر چەمکە نامۆکانی شانۆ کە زۆربە ئینکاری لێدەکەن لەهەر سیفەتێکی شانۆییدا ، لەکاتێکدا جوانترین دەربڕینن لە شانۆی پوختە دا .

لەو ڕوانینەدا ئێمەی ئەوروپی عەقڵانین کەهەست بە " گقگقاتها -تەقەتەق " دەکەین لە هەموو شوێنێك، هەر لە چنینی جوڵە دەقیقەکاندا و لەگۆڕینی دەنگە هەمە جۆرو بۆ کۆتاییەکاندا ، لەم بارانی "الرنان - زرنگاندنەوە" یەدا کەدەبێتە دارستانێکی "شاسع - بەرفراوان " و هەروەها هاوشێوەیەی جوڵەکانی "ئەو زرنگاندنەوە "یەدا. ئەو جوڵانە ناگوێزرێتەوە بۆ " الصرخە -قیژە" یان دەنگ : هەمووشتێك بەتوافق و تێپەڕ بوون لەچەناڵە نامۆ و ئارکۆلۆژیەکانی فکردا ڕاستەو خۆ دەڕۆن .

ئارتۆ لەو بۆچونەوە دەستپێدەکات کە ئەزموونی شانۆیی دادەمەزرێنێت لە کەڵەکە بوونی ئەو تەم تومانەی شانۆی رۆژئاوا " وەکو ئەوەی کە ناو دەبرێت " و ململانێ دەکات لەگەڵ شانۆدا لەگەڵ واقع و داڕشتنەوەی بە زمانێکی مردوو و توندکردنی زمانی شانۆیی و ڕاکێشانی چەندین زمانی تر لەپێناو دامەزراندنی گوتاری داهێنەرانە و ئەو زمانەش هەوڵ دەدات کە پاکژ بێت لەدەقی پیشەیی بێگۆڕینی زمانی ئیشارەت و جوڵە و جەستەو زمانێك کەلە شانۆی رۆژهەڵاتی و گشتیەوە و لە شانۆی "البالی " بەتایبەتی کەیەکێك لەتایبەتمەندیە درامیە پاکژەکانیەتی .

لە گۆرانیی ئێسکیمۆییەکانەوە
… و : نەژاد عزیز سورمێ

(1)

گۆرانی ڕاوچییەکی پیر

ئەوە منم ، لە بۆشایی ساڵاندا
بەسەر چیای شەختەبەندەوە وەستاوم
لە ناوەڕاستی تاریکاییدا
چاوەڕێی هاتنی (ئاسك) دەکەم
داخۆ دێ بۆ دڵی پیر ؟

ساڵ بۆ کوێ دەڕۆن ؟
ئاسکی دەم دوای زەردەپەڕ دەچێتە کوێ ؟
گەلۆ !
بڵێی وەك سەردەمی لاوی بمبیننە ،
ئەودەمەی باسکم وێنەی با
تیری منیان داوەت
تا ئەوەی دوورخەمەوە
چاوی گەنجان دەیبینن ؟
داخۆ (ئاسك)ی دەم
بۆ پیرێکی پەککەوتە دێتەوە ؟

(2)

گۆرانیی قاژ

هەستن !
لە متبوونی درێژی زستانە
بێدار بنەوە
کە چاوی سپێدەی تێدا قورس کردوون و
ئەوەیشی قورس کردووە ..
ڕۆژی ژیان ، لە ڕۆژهەڵاتەوە هەڵدێ
هەستن برایان !
قاژ خەریکە گۆرانیی دەچڕێ

هەر ئێستا دەستی پێکرد
گوێتان لێ نییە ؟
هەستن !
مەهێڵن هاوین ڕا بکا
هەستن !
بەر لەوەی زستان دا بێ
ئێوە لە سپێدەی ئاخاوتنی
گۆرانی باڵدارا نەوە
نابیسن ..؟

(3)

سترانی ترس

دوور گورگم دیتن
دوو گورگی گەورەی سپی
لێم نزیك بوونەوە
بەدوای بۆنمەوە بوون ..
بەڵام من هەڵاتم
یەکیانم کوشت
ئەوی دی هەڵات
بینیم ،
لە سارای بەفردا ڕادەکا
دەترسا
منیش دەترسام !
لێ من
کە زانیم بۆنم نەبووە ،
دەستم کرد بە گریان .

بڕوانە مە□ا□پە□ی : adab.com
http://www.adab.com/world/modules.php?name=Sh3er&doWhat=shqas&qid=83417&r=&rc=0

برادەر گیان … شیعر: ایرج جنتی عطائی … وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

بۆ هاوڕێی خۆشەویستم کاکە "سەران حاجی رەزا"، پێشکەشە
“”””””””””””””””””””””””

شیعر: ایرج جنتی عطائی
ئاواز : واروژان
گۆرانی: داریوش ئیقبالی
وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

“”””””””

برادەر گیان…
نازانی چۆن دڵتەنگم
نازانی..نازانی
برادەر گیان
گرفتاری کام کۆست و نەفرەتم
نازانی دەربەدەر بوون
چۆن سەختە
وەکو لافاو
هەمیشە لەسەفەر بوون
برادەر گیان…نازانی
دەردی بێ میرات گیریی باوک
چۆن تەڵخە
دڵم تەنگە برادەر گیان
برادەر گیان دڵم تەنگە
بەم ڕۆژگارە بێ ئومێدە
دڵم تەنگە
بەم شێوانەی شەکەتی و بێزاریی
بەم دووبارە بوونەوەیە
بێ هودە ، دڵم تەنگە

هەمیشە
هەمان غەم
و
هەمان دەرد
و
هەمان مۆتەكە

دڵم تەنگە برادەر گیان
برادەر گیان..دڵم تەنگە
لە دووبارە بوونەوەی
بەرچاو نا□وونی
و
بێ زەردەخەنەیی
دڵم خۆش نیە..برادەر گیان
چ تەنهاییەكی غەماوییە
كە جگە لە من
هەمووان خۆشبەخت و عاشق
عاشق و شادمانن
بە " سبەی " دڵخۆشم
كە شایەت سبەی
خۆشبەختی من دەركەوێ
شەوی خەستە بوونی تەنهایم
□و□لا بنێ......
شایەت سبەی
ڕۆژی عاشق بوون بێ

دڵم تەنگە برادەر گیان
برادەر گیان دڵم تەنگە
""""""""""""""""""""""""""""
نۆڤەمبەر 2018

چیرۆک بۆ منداڵان.. سالە ماركوژ .. نووسینی: ڕەزا شوان

باپیرەم زۆر خۆشمی دەوێ، هەموو شەوێک چیرۆکێکی خۆشی کوردیم بۆ دەگێڕێتەوە. شەوێکیان وتم: باپیرە گیان، ئەوە بۆ بە (سالە ماركوژ) ناوت دەبەن؟
وا دیاربوو باپیرەم پرسیارەکەمی پێخۆشبوو، بزەخەنەیەکی کرد و دەستێکی بە سمێڵە سپییەکەیدا هێنا و وتی:" گوێ بگرە دیلان گیان، بۆت دەگێڕمەوە کە بۆ بەم ناوەوە بانگم دەکەن.
باپیرەم: دیلان لە تەمەنی تۆدا بووم واتە یانزە ساڵان بووم، ماڵمان لە دێی گەگجە لە ناوچەی شوان بوو، باوکم و هەرسێ برا گەورەکانم و گۆڵچینی خوشکم، چوار ڕۆژ بوو خەریکی دروێنەی پارچەیەک گەنمی گەورەمان بوون.. منیش ڕۆژانە لە چێشتەنگاودا، باوەشێک نانی گەرم و مەشکەیەک دۆی تازەم بۆیان دەبرد.. لە ڕۆژی پێنجەمدا، وەکو ڕۆژانی پێشوو، دایکم باوەشێک نانی گەرم و مەشکەیەک دۆی خستە ناو هەگبەیەک و خستییە سەر پشتی گوێدرێژە بۆرەکەمان و خۆشم سواری پشتی بووم، ماڵئاواییم لە دایکم کرد و کەوتمە ڕێ.

دروێنەکەمان بیست و پێنج خولەک لە دێیەکەمانەوە دوور بوو.. کەمتر لە سێ سەد مەترێک مابوو، کە بگەمە شوێنی دروێنەکەمان.. لە پڕێکدا لە لای ڕاستی ڕێگاکەوە بێچووە ئاسکەیەکی جوان دەرپەڕی.. منیش لە کەرە بۆر خۆم هەڵدایە خوارەوە، بە دوای ئاسکەکەدا ڕامکرد کە بیگرم.. ساتمەیەکم دا و کەوتمە سەر بنجە داری کفری گەورە.. مارێکی گەورەی بەڵەک لە بن بنجە کفرەکەدا خۆی لوول کردبوو، سەری هەڵبڕی، خۆشم نازانم چۆن لەو ساتەدا، ئەو غیرەتەم بۆ هات و بەو کوتوپڕی و خێراییە، بەبێ ترس، بە دەستی ڕاستم پەلاماری ناقەگەی مارەکەم دا و گرتم.. بە ئەوپەڕی توانا و هێزمەوە ملیم دەوشی.. مارەکە خۆی ئاڵاند بە باڵمەوە.. گوشارێکی زۆری خستە سەر باڵی ڕاستم، لەم کاتەدا سێ جار بە دەنگێکی بەرز هاوارم بۆ باوکم کرد، کە فریام بکەون، گوێیان لە دەنگم بوو، بەڕاکردن هاتن.. مارەکە هێندە گوشاری خستبووە سەر باڵم، خەریک بوو باڵم بشکێت، زەنگوڵ زەنگوڵ ئارەق لە دەموچاوم دەتکایەوە.. لە نێوان مردن و ژیاندا بووم.. بەردێکی

گەورە لە بەردەمدا بوو، بە دەستی چەپم بەردێکی خەم هەڵگرت و سەری مارەکەم خستە سەر بەردە گەورەکە، بۆ ئەوەی ناقەگەی بەربدەم، بە بەردەکەی ناو دەستی چەپم ، بە خێرایی و لە سەر یەک بە سەری مارەکەمدا دەکێشا.. سەریم هەڵا هەڵا کرد، شل بووە و باڵمی بەردا، هەڵمدایە سەر زەوی و لێی نەگەڕام، بە بەرد هەموو گیانیم شکاند لە جووڵە کەوت و تەپی.. لەم کاتەدا باوکم و براکانم و گوڵچینی خوشکم گەیشتنە لام.. کە مارە تەپیوەکەیان بینی حەپەسان، باوکم لە باوەشی کردم و ماچی کردم. وتی:" کێ بڕوا دەکات کە ئەم حەزیایە تۆ کوشتووبێتت.. هەر ئەم مارە گەورەیە بوو، لە ماوەی ئەم مانگەدا، بە مانگایەکی مام سمایل و بە مەڕێکی مام ئەمەریەوە دا و هەردووکیانی کوشت. تا ئێستا چەند کەسێک ئەم مارەیان بینی بوو، بەڵام بۆیان نەکوژرا بوو. دەک دەستەکانت خۆشبێ ساڵح گیان.. کوڕە ئازاکەم" ئینجا چاڵێکیان بۆ مارەکە هەڵکەند و کردیانە بن خۆڵەوە.. پێکەوە بەرەو شوێنی درووێنەکەمان ڕۆیشتین.. باوکم شەش قزناغ گەنمیشی کردە خێر کە ئەو مارە پێوەی نەدام.
ئەم هەواڵە لە دێی گەگجە و لە زۆربەی دێیەکانی ناو شوان بڵاوبووە، بەڵکو بە هۆی خزمەکانیشمانەوە، ئەم هەواڵە گەیشتە شاری کەرکوکیش. لەو ڕۆژەوە خەڵکی بە (ساڵحە مارکوژ) ناوم دەبەن"
کە باپیرەم چیرۆکەکەی تەواکرد، چەپڵەیەکی قایمم بۆی لێدا، وتم: دەستەکانت خۆشبن باپیرە گیان، من لە ئەمڕۆوە بە (ساڵحە قارەمان) ناوت دەبەم.
باپیرەم پێکەنی و وتی : تۆش وەکو باپیرەت ئازابە.
وتم: باپیرە گیان منیش کوڕەزای تۆم، دڵنیابە نەک سەری مار، بەڵکو سەری ئەژدیهاش پان دەکەمەوە.

(*) تێبینی: ئەم چیرۆکە ڕووداوێکی ڕاستی نییە، بەڵکو لە داڕشتنی بیر و ئەندێشەی خۆمە.. مار هێمای بەدکاری و ستەمکارییە.. مەبەستم هاندانی منداڵانە کە ئازابن.
(*) کفر: دارێکە لە داری مەرد دەچێ، بە زۆری لە ناو خڕدا شین دەبێ، بۆنی خۆشە.
کەرکوک: ١٩٧٥

ئەدەبـــی منــــداڵان… وەرزش …
فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

بۆ ئەوەی تەندروستبم
ڕۆژانە وەرزش دەکەم
ب□ بازو جوڵەو یاری
جوانیی بەلەشم دەدەم.

شادم ک□ وەرزش دەکەم
گەشاوەن چاوەکانم
جوان و ڕێک وبەهێزن
ئێسک وماسولکەکانم.

ئەوەی ک□ وەرزشکارە
گورجوگۆڵ و ئازایە
هەمیشە تەندروستەو
خاوەن حەزو خولیایە

تائاسودەو دڵخۆشبم
لەماڵ و قوتابخانە
لەگەڵ هاوڕێکانی خۆم
وەرزش دەکەم ڕۆژانە.